

PIOTR KONDRATOWICZ

Przegląd systemów ubezpieczenia ryzyk katastroficznych w wybranych krajach Unii Europejskiej

W artykule przedstawiono zasady na jakich funkcjonują ubezpieczenia katastroficzne w wybranych krajach Europy: Francji, Wielkiej Brytanii, Niemczech, Szwajcarii i Rumunii. Wybór systemów ubezpieczeniowych do prezentacji nie był przypadkowy. Z jednej strony przedstawiono kraje o długich tradycjach ubezpieczeniowych (Francja, Wielka Brytania), z drugiej strony starano się poddać analizie te kraje, w których zagrożenia szkodami katastroficznymi nie należą do rzadkości (Francja, Szwajcaria, Rumunia).

Podczas analizy poszczególnych rozwiązań okazało się, że ubezpieczenia katastroficzne działają w ścisłym powiązaniu z systemem finansów publicznych i nawet jeżeli nie są wprowadzone bezpośrednio jako obowiązkowe to praktyka gospodarcza oraz funkcjonowanie gospodarstw domowych w ramach sieci powiązań stosunków cywilno-prawnych wymusza na właścicielach nieruchomości zawieranie tego typu umów ubezpieczenia. Instrumentami wspierającymi funkcjonowanie ubezpieczeń są mechanizmy ograniczające poziom ryzyka katastroficznego: mapy zalewowe, osuwiskowe itp. Są one brane pod uwagę przy planowaniu przestrzennym na poziomie lokalnym oraz przy ocenie ryzyka przez ubezpieczycieli.

Wprowadzenie

W ramach kompleksowych prac podjętych przez Polską Izbę Ubezpieczeń (PIU), mających na celu opracowanie systemowych rozwiązań w zakresie przeciwdziałania skutkom katastrof naturalnych, KPMG w grudniu 2008 roku przygotowało raport, w którym przedstawiony został przegląd rozwiązań w wybranych krajach Unii Europejskiej. W niniejszym artykule przedstawiono najważniejsze i najbardziej interesujące informacje z tego raportu. Celem tych opracowań jest stworzenie pola do dyskusji nad postacią odpowiedniego systemu dla Polski.

Europa należy do rejonów świata charakteryzujących się średnią intensywnością zjawisk katastroficznych, za to dużą gęstością zaludnienia i wysoką koncentracją infrastruktury, przez

co wystąpienie zjawisk katastroficznych wiąże się najczęściej z dotkliwymi stratami materialnymi. Poszczególne kraje europejskie podchodzą do zagadnień ubezpieczeń katastroficznych w różnicowany sposób.

1. Francja

We Francji szkody niepodlegające standardowym ubezpieczeniom, będące skutkiem klęsk żywiołowych, obejmuje system stworzony na mocy ustawy z dnia 13 lipca 1982 r. (CAT NAT, Catastrophes naturelles, Program ochrony przed klęskami żywiołowymi). Od wejścia w życie tej ustawy każde ubezpieczenie komunikacyjne lub ubezpieczenie nieruchomości musi obejmować również ubezpieczenie od skutków klęsk żywiołowych. We Francji zarówno ubezpieczenie komunikacyjne, jak i ubezpieczenie nieruchomości przez najemcę są obowiązkowe, co przekłada się na duży zasięg systemu CAT NAT.

Ponadto zakłady ubezpieczeń oferujące ubezpieczenia od ryzyka klęsk żywiołowych mają prawo korzystać z reasekuracji w państwowym CCR (Caisse Centrale de Réassurance, Centralny Fundusz Reasekuracyjny). Umowa między CCR a rządem pozwala CCR oferować reasekurację gwarantowaną przez rząd dla ryzyk klęsk żywiołowych. Od kilku lat system ubezpieczeń od klęsk żywiołowych jest nastawiony w większym stopniu na zapobieganie niż na wypłatę odszkodowań. Głównym narzędziem tego systemu jest PPR (Plan de Prévention des Risques prévisibles, Plan dotyczący przewidywalnego ryzyka naturalnego), który dzięki identyfikacji obszarów ryzyka pomaga kierować decyzjami planistyczno-urbanistycznymi.

2. Wielka Brytania

W Wielkiej Brytanii ubezpieczenie ryzyka katastroficznych jest obligatoryjne – w efekcie penetracja ubezpieczeń katastroficznych wynosi około 95 proc. Uzyskano to poprzez uzależnienie możliwości wykonywania niektórych czynności prawnych (jak zaciągnięcie kredytu pod hipotekę czy wynajem nieruchomości) od wykupienia pełnej polisy ubezpieczeniowej. Polisy katastroficzne oferowane są jako część standardowej polisy ubezpieczeniowej przez wszystkich ubezpieczycieli. Pozostawiono im całkowitą dowolność w kwestii cen i warunków (również uzależnienia składki od oceny ryzyka związanego z lokalizacją ubezpieczanego obiektu). Fundusze publiczne praktycznie nie są zaangażowane w rekompensowanie skutków szkód dla indywidualnych ubezpieczonych. W systemie tym państwo odpowiedzialne jest za prewencję, a prywatni ubezpieczyciele za rekompensaty szkód.

W 2002 roku wprowadzono reformę systemu. Do głównych założeń reformy należało z jednej strony zwiększenie środków państwowych przeznaczanych na system przeciwdziałania powodziowego, a z drugiej ograniczenie przez ubezpieczycieli zakresu ubezpieczanych ryzyk. Ubezpieczyciele zagwarantowali sobie prawo do określania warunków pozwalających na objęcie danego obiektu ochroną ubezpieczeniową (np. na terenach podwyższonego ryzyka, gdzie naprawa systemu przeciwpowodziowego nie jest planowana). Państwo zostało jednak „ubezpieczycielem ostatniej szansy” dla terenów o największym ryzyku, dla których objęcie zwykłą ochroną ubezpieczeniową nie jest możliwe.

3. Niemcy

W Niemczech ubezpieczenia od ryzyk katastroficznych są całkowicie dowolne. Rezultatem jest penetracja tych ubezpieczeń zbliżona do 10 proc. Ubezpieczenie od szkód spowodowanych zjawiskami naturalnymi stanowi pakiet rozszerzony w stosunku do standardowego ubezpieczenia obiektów. Wysokość składki ubezpieczenia katastroficznego zależy od wartości ubezpieczonego obiektu oraz prawdopodobieństwa wystąpienia szkody w regionie. Niemiecka Izba Ubezpieczeniowa doprowadziła także do wdrożenia mapy ryzyk katastroficznych. Ze względu na prawdopodobieństwo wystąpienia szkód wyodrębniono trzy grupy lokalizacji: słabo, średnio i silnie zagrożone.

4. Szwajcaria

W Szwajcarii funkcjonuje dualny system ubezpieczeń szkód powstałych wskutek katastrof naturalnych. W dziewiętnastu z dwudziestu sześciu kantonów mieszkańcy są zobligowani do ubezpieczenia domów w publicznych, kontrolowanych przez państwo instytucjach (KGV, Kantonale Gebäudeversicherungen). W pozostałych siedmiu kantonach możliwe jest jedynie ubezpieczenie budynków u prywatnych ubezpieczycieli. Zarówno kantonalne urzędy ubezpieczające budynki, jak i prywatni ubezpieczyciele w pozostałych siedmiu kantonach są ustawowo zobowiązani włączyć ryzyka katastroficzne jako obligatoryjne rozszerzenie ubezpieczenia od szkód spowodowanych przez pożar. Ponadto wszystkie obiekty ubezpieczone od pożaru (budynki, wyposażenie, towary, urządzenia gospodarcze) są w Szwajcarii standardowo ubezpieczone od szkód żywiołowych.

Wskaźnik penetracji dla całej Szwajcarii wynosi praktycznie 100 proc. Kantonalne urzędy ubezpieczające budynki gwarantują nieograniczone pokrycie powstałych szkód, natomiast odszkodowania od prywatnych ubezpieczycieli są ograniczone do 25 milionów CHF na jednego ubezpieczonego i do 250 milionów CHF na jedno zdarzenie. W przypadku przekroczenia limitu przypadającego na zdarzenia, wszystkie świadczenia zostaną proporcjonalnie zmniejszone. W Szwajcarii funkcjonuje także system „Elementarschaden pool” (ES-pool) – połączenie funduszy katastroficznych utrzymywanych przez poszczególne firmy ubezpieczeniowe. ES-pool umożliwia ubezpieczenie wszystkich osób posiadających polisę wedle tej samej, stosunkowo niskiej stawki.

5. Rumunia

System rumuński opiera się na ustawie uchwalonej 13 listopada 2008 r. o obowiązkowym ubezpieczeniu mieszkań od powodzi, trzęsień ziemi oraz osuwisk. Suma ubezpieczenia od ryzyk katastroficznych wynosi 20 000 lub 10 000 EUR w zależności od rodzaju budynku. Składka roczna wynosi odpowiednio 20 lub 10 EUR. System opiera się na funduszu utworzonym przez zakłady ubezpieczeń (PAID, Pool-ul de Asigurare Impotriva Dezastrelor Naturale). W przypadku klęsk żywiołowych, których straty przekraczają zasoby funduszu, gwarantem wypłacania odszkodowań jest minister gospodarki i finansów.

Podsumowanie

Mimo zróżnicowania rozwiązań ubezpieczeniowych stosowanych w krajach europejskich, można jednak wskazać pewne ich cechy, które zostały pozytywnie zweryfikowane w praktyce i które mogą zostać wykorzystane przy konstruowaniu systemu dla rynku polskiego:

- Powszechność ubezpieczenia od ryzyk katastroficznych możliwa jest do osiągnięcia na drodze wprowadzenia ich bezpośredniej lub pośredniej obligatoryjności (Francja, Szwajcaria). W krajach, gdzie ubezpieczenia te są dobrowolne, ich popularność nie przekracza 10 proc. Kraje objęte przeglądem nie stosują przy tym „miękkich” zachęt w postaci np. ulg podatkowych
- Powszechne produkty ubezpieczeń od ryzyk katastroficznych mają najczęściej prostą budowę, wynikającą z przyjęcia standardowej sumy ubezpieczenia (Rumunia) lub też sumy powiązanej z ubezpieczeniem głównym, do którego dołączone jest ubezpieczenie katastroficzne (Francja). Stosowane są również przejrzyste i ujednoliczone taryfy składkowe. Z drugiej strony negatywnie odbierane są nadmierne uproszczenia, prowadzące do utraty zależności między poziomem ryzyka a poziomem składki
- W przypadku powszechnych ubezpieczeń katastroficznych suma ubezpieczenia jest zwykle stosunkowo niska, stosowany jest też udział własny. Celem takich rozwiązań jest zapewnienie podstawowej ochrony za przystępną cenę, a także pozostawienie przestrzeni rynkowej dla ubezpieczeń uzupełniających
- Kluczowym elementem powszechnego systemu ubezpieczeń katastroficznych jest ogólnonarodowy fundusz katastroficzny lub państwowy reasekurator. W obu przypadkach kapitały pochodzą ze składek zakładów ubezpieczeniowych. Sposobem na zapewnienie wypłat świadczeń dla wszystkich poszkodowanych jest zastosowanie gwarancji skarbu państwa dla strat przekraczających środki funduszu lub reasekuratora (Francja) albo też wprowadzenie zasady proporcjonalnego zmniejszenia wartości świadczeń w przypadku wyczerpania zasobów funduszu (Szwajcaria, Austria)
- Do zrównoważenia systemu ubezpieczeń katastroficznych w skali kraju wykorzystywane są mapy ryzyk katastroficznych, które pozwalają na określenie wartości ryzyka skumulowanego w całym systemie. Mapy takie obejmują przede wszystkim ryzyko powodzi, rzadziej innych ryzyk (huragan, trzęsienie ziemi). Dodatkowo pozwalają one na ocenę indywidualnych ryzyk w procesie underwritingu ubezpieczeniowego oraz kierunkują inwestycje i działania prewencyjne
- Integralną częścią systemów powszechnych ubezpieczeń katastroficznych są działania związane z ograniczaniem ryzyka ubezpieczeniowego. Obejmują one zwykle zachęty do planowania przestrzennego uwzględniającego ryzyka katastroficzne oraz sankcje za brak praktycznego egzekwowania tych planów. Zachęty i sankcje mogą dotyczyć jednostek samorządowych i administracyjnych, lecz także poszczególnych obywateli (Francja).

Jak wynika z powyższego zestawienia, w Europie występują rozmaite rozwiązania w zakresie sposobów finansowania skutków katastrof naturalnych. Przedstawiona analiza może być punktem wyjścia przy projektowaniu rozwiązań systemowych w zakresie funkcjonowania ubezpieczeń katastroficznych w Polsce. Nie oznacza to oczywiście tego, iż Polska powinna implementować w pełni jeden z opisanych systemów, gdyż nie pozwala na to specyfika polskiego rynku ubezpieczeń i sytuacja w zakresie występowania katastrof naturalnych. Jednakże niektóre doświadczenia i sprawdzone już mechanizmy mogą być pomocne przy planowaniu dalszych działań w Polsce.

Bibliografia

Przegląd systemów ubezpieczenia ryzyk katastroficznych w wybranych krajach Unii Europejskiej, Raport KPMG, listopad 2008.

Ustawa z dnia 13 lipca 1982 r. CAT NAT, Francja.

Artykuł L. 125–1 francuskiego kodeksu ubezpieczeń.

Projekt ustawy o reformie systemu rekompensat w przypadku klęsk żywiołowych we Francji, <http://www.ffsa.fr/> z 2012 r.

Overview of catastrophe risk insurance systems in selected countries of the European Union

The article presents rules according to which catastrophe insurance operates in selected European countries: France, UK, Germany, Switzerland and Romania. The choice of the countries for presentation was not accidental. On one hand, countries with long insurance traditions have been presented (France, UK), on the other hand the author has attempted to analyse those countries in which the risk of catastrophe losses is not uncommon (France, Switzerland, Romania).

During the analysis of the individual solutions it turned out that catastrophe insurance operates in close connection with the public finance system, and even if such insurance has not been introduced directly as compulsory insurance, then the economic practice and the way in which households operate as part of the network of civil law relations force real property owners to conclude insurance contracts of this type. Instruments which support operation of the insurance system include mechanisms which reduce the catastrophe risk level: flood and landslide maps, etc. They are taken into account in the process of spatial development at the local level and risk assessment by insurers.

PIOTR KONDRATOWICZ – starszy menedżer w Dziale Doradztwa Gospodarczego KPMG.